

Sivistysvaliokunnalle

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta (HE 43/2022 vp) ja hallituksen esityksen (HE 43/2022 vp) täydentämisestä (HE 313/2022 vp)

Uutismedian liitto kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi ja antaa lausunto valiokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta (HE 43/2022 vp) ("alkuperäinen esitys") ja hallituksen esityksen (HE 43/2022 vp) täydentämisestä (313/2022 vp) ("täydennys").

Uutismedian liitto esittää kunnioittaen valiokunnalle mietintöä varten seuraavat huomiot:

Pääviestit

- Uutismedian liitto kannattaa alkuperäiseen esitykseen kirjattua uutta lehtijulkaisun kustantajan suojaa koskevaa säännöstä (50 §) ja siihen liittyvää uutta sopimuslisenssipykälää (25 n §) perusteluineen. Tasapainoiset säännökset ovat maamme lehdistön elinvoimaisuuden ja myös yleisön tiedonsaantioikeuden kannalta tärkeitä.
- Lehtikustantajan suoja tulisi lisätä alkuperäisen esityksen 6 a luvun 55 m §:ssä listattujen lähioikeuden suojien joukkoon, jotta myös lehtikustantajilla olisi yksiselitteinen oikeus edellyttää sosiaalisen median yhtiöiltä vastuullista toimintaa ja tarvittaessa puuttua tulevaisuudessa sosiaalisen median käyttäjien lähipiiriä laajempaan lehtijulkaisujen käyttöön sosiaalisessa mediassa. Mainitun 6 a luvun 55 m §:n osalta alkuperäinen esitys ei ole perusoikeuksien osalta tasapainoinen.
- Mietinnössä alkuperäistä esitystä ja täydennystä tulisi tarkentaa niin, että verkkolehti voisi kieltää teosten kappaleen valmistamisen kaupallista tiedonlouhintaa (13 b § 1 mom.) varten kirjaamalla nimenomaisen kiellon lehden käyttöehtoihin. Tämä on tärkeää sen vuoksi, että muuten verkkolehden sisältö on helposti esimerkiksi tekoälyn avulla hyödynnettävissä lehdistön toimintaa uhkaavalla tavalla. Se johtaisi kohtuuttomaan tilanteeseen omaisuuden suojan kannalta. Verkkolehtien digitaaliset käyttöehdot ovat pitkälti koneluetavissa tekoälyn avulla.
- Perusoikeuksien, eli omaisuudensuojan ja tieteen vapauden, tasapainon ja DSM-direktiivin tarkoituksen tulee asianmukaisesti toteutua tieteellisessä tarkoituksessa tapahtuvassa tiedonlouhinnassa ja siihen liittyvässä kappaleen valmistamisessa. Mietinnössä tulee muistuttaa siitä, että ehdotettua 13 b §:n 2 momenttia sovellettaessa oikeudenhaltijat voivat

soveltaa toimenpiteitä, joilla varmistetaan sellaisten verkkojen ja tietokantojen turvallisuus ja eheys, joissa teoksia ja muuta suojattua aineistoa säilytetään.

- Opetuksen havainnollistamista koskeva poikkeus tulee säilyttää alkuperäisen esityksen (HE 43/2022 vp) mukaisena. Täydennyksestä (HE 313/2022 vp) tulee jättää opetuksen havainnollistamista koskevaan 14 a §:n rajoitussäännökseen ehdotetut poistot toteuttamatta. Poistot johtavat epätasapainoon perusoikeuksien välillä heikentäen perusteettomasti kustantajien ja tekijöiden omaisuudensuojaa suhteessa kansalaisten sivistyksellisen perusoikeuden toteutumiseen. Uuden 14 a §:n pakkolisenssin soveltamisalaa ei tule laajentaa koulutusmarkkinoille suunnattuihin teoksiin, eikä poistaa korvausoikeutta oikeudenhaltijoilta pakkolisenssiin perustuvasta käytöstä. Alkuperäiseen esitykseen sisältynyt sopimusalansijärjestelmän täydentäminen opetuksen havainnollistamista koskevalla pakkolisenssillä (14 a §) niiltä osin, kun suora sopiminen tai sopimusalansi eivät kata käyttäjien tarpeita opetuksessa, on onnistunut ja myös perusoikeuksien kannalta tasapainoinen ratkaisu.
- Alkuperäisen esityksen ehdotus 14 §:ksi ja vakiintuneen sopimusalansijärjestelmän toimivuuden tunnustamiseksi teosten käyttöoikeuksien hankkimiseen opetuksessa ja tieteessä on perusoikeuksien osalta tasapainoinen, onnistunut ja kannatettava.
- Tekijöiden ja käyttäjien välisiä sopimussuhteita koskevan asianmukaisen ja oikeasuhtaisen korvauksen säännösehdoituksessa (28 a §) ja perusteluissa tulee ottaa huomioon, että EU:n perustamissopimusten kilpailuoikeussäännökset ovat ensisijaisia suhteessa DSM-direktiiviin ja ettei tekijäoikeuslailla voida syrjäyttää kilpailulain säännöksiä.
- Ilman kilpailulainsäädännöllistä tarkastelua ja markkinavaikutusten perusteellista arviointia kollektiivisen sopimisen mahdollisuutta sopimusmekanismiina ei pidä mainita alkuperäisen ehdotuksen tai täydennyksen ehdoituksissa tai lain valmisteluteksteissä. Korvauksesta sopimisessa tulee noudattaa paitsi DSM-direktiivin vaatimuksia myös voimassa olevaa kilpailuoikeutta.
- Alkuperäisen esityksen ehdotuksia tekijän oikeudesta selvitykseen teoksen hyödyntämisestä ja oikeudenluovutuksen peruuttamisesta (30 a ja 30 b §) tulee täydentää. Raskaan raportointivelvoitteen ulkopuolelle tulee jättää kertakorvauksella sovittu käyttö sekä tavanomainen lehdistön toiminta ja oppimateriaalituotanto. Peruuttamisoikeuden tulee koskea vain tilanteita, joissa teosta ei ole lainkaan hyödynnetty. Lisäksi velvollisuudessa antaa teoksen hyödyntämisestä raportti ja peruutus-oikeudessa tulisi ottaa aidosti huomioon eri toimialojen erityispiirteet ja teostyyppien erot.
- Alkuperäisessä esityksessä ehdotetun uuden parodiapykälän (23 a §) tavoitteet tulisi avata valiokunnan mietinnössä selkeästi ja samalla varmistaa, että tekijänoikeusjärjestelmän yleinen hyväksyttävyyden ja tasapainon säilyy. Uusi 23 a § on DSM-direktiivin edellyttämää laajempi, ja se voi Bernin sopimuksen vastaisesti kohdistua myös käyttöön, jolla voi tapauskohtaisesti olla huomattavaa taloudellista merkitystä.

Lisäksi Uutismedian liitto viittaa sivistysvaliokunnalle 17.5.2022 antamaansa lausuntoon ja valiokunnan kuulemisessa 18.5.2022 esittämäänsä. Uutismedian liitto kannattaa Medialiiton lausuntoa 12.12.2022.

Säännöskohtaiset huomiot

Lehtijulkaisun kustantajan suoja käsitlevä pykälä (50 §) perusteluineen on kannatettava

Esityksen perusteluissa on kannatettavat kirjaukset siitä, että lehtikustantajan suoja (50 §) sovellettaisiin niin yleiskäyttöisiin kuin erikoistuneisiin tietoverkon hakukoneisiin. Myös esityksen kirjaus siitä, että ”otsikot ovat lehtijulkaisujen olennainen ja kaupallisesti merkityksellinen elementti” on olennainen ja tärkeä. Nämä ovat keskeisiä kirjauksia, jotka osaltaan varmistavat DSM-direktiivin tavoitteiden toteutumisen.

Esitys on tärkeä askel kohti sitä, että erityisesti lehtikustantajien sisältöinvestointien hyödyntämisestä internetissä, esimerkiksi hakukonepalveluiden toimesta, sovitaan, ja hyödyntämisestä maksetaan tulevaisuudessa korvaus. Esitys vastaa DSM-direktiivin vaatimuksia.

Esityksellä on olennainen rooli kansalaisten sananvapauden turvaamisessa. Ehdotetulla säännöksellä edistetään yleisön sananvapauteen kuuluvaa oikeutta ottaa vastaan ammattimaisesti toimitettua journalistista sisältöä. Säännös turvaa osaltaan journalismin tuotantoa sekä saatavuutta tietoverkossa. Ilman elinvoimaista uutismedian kustannustoimintaa ei ole myöskään sanomalehtiä tietoverkoissa tilattavina ja luettavina.

Esityksessä ei ole ehdotettu lakiin tai esitöihin mitään tiettyjä sallitun vapaan käytön merkkimääriä, liittyen siihen, että 50 §:n lähioikeussuoja ei sovelleta ”yksittäisiin sanoihin” tai ”hyvin lyhyisiin otteisiin”. Se on hyvä asia. Esitys on myös tältä osin kannatettava. ”Yksittäisten sanojen” tai ”hyvin lyhyiden otteiden” poisjättäminen uuden 50 §:n lähioikeussuojan piiristä tulee tulkita DSM-direktiivin johdantolauseen 58 mukaisesti niin, että ne voidaan jättää pois suojan piiristä silloin, kun se ei vaikuta DSM-direktiivissä säädettyjen oikeuksien vaikuttavuuteen.

Uutismedian liitto muistuttaa valiokuntaa siitä, että mikäli 50 § ei soveltuisi yleisten hakukoneiden toimintaan tai mikäli otsikot olisi suljettu pois 50 §:n vaikutuspiiristä eli suojan ulkopuolelle niin sanotun vapaan hyödyntämisen alueelle, uusi lehtikustantajan suoja vesittyisi Suomessa. Silloin ei tekijänoikeussäätelyssä juuri mikään muuttuisi, eivätkä DSM-direktiivin tavoitteet toteutuisi. Tällöin suurten alustayhtiöiden mahdollisuus hyödyntää korvauksetta oikeudenhaltijoiden, lehtikustantajien, sisältöinvestointeja jatkuisi.

Esityksen kirjaus siitä, että lehtijulkaisuun sisällytettävien teosten tekijöiden tulee saada asianmukainen osuus tuloista, joita lehtikustantajat saavat tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoajien toteuttamasta lehtijulkaisujensa käytöstä, on DSM-direktiivin mukainen. Esitys ei sääntele asianmukaisen osuuden arvioimista ja suorittamisen tapaa. Nämä jäävät sopimusvapauden periaatteen mukaisesti käytännön tilanteissa linjattaviksi. Se on oikea ja kannatettava ratkaisu.

Uusi sopimuslissenssipykälä, joka koskee lehtijulkaisuun sisältyvän teoksen käyttämistä (25 n §), perusteluineen on kannatettava

Esityksen sopimuslissenssisäännös (25 n §) tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia lehtikustantajille, mikäli ne haluavat järjestää lehtikustantajan lähioikeuden lissensioinnin sekä siihen liittyvän neuvottelun ja sopimisen kollektiivisesti.

Sopimuslissenssisäännöksellä on merkitystä erityisesti silloin, kun lehtikustantajan aineiston hyödyntäjänä on suuri alustayhtiö verkkopalveluineen.

Sopimuslissenssilupa mahdollistaa sen, että tekijänoikeusjärjestön myöntämä käyttöoikeus kattaa myös sellaiset lehtikustantajat, joita järjestö ei suoraan edusta. Myös esimerkiksi Tanskassa ja Unkarissa on tekijänoikeuslakiin otettu DSM-direktiivin lehtikustantajan lähioikeuden voimaansaattamisen yhteydessä sopimuslissenssisäännös.

Sopimuslissenssi sisältää kielto-oikeuden, mikä on hyvä ja kannatettava asia. Se mahdollistaa suoran lissensioinnin, sillä osa lehtikustantajista saattaa suosia myös suoraa sopimista lehtikustantajan lähioikeuden hyödyntäjien kanssa.

Sopimuslissenssi tukee erityisesti paikallisen ja alueellisen uutismedian sekä pienempien lehtien lissensiointia tulevaisuudessa.

Verkkolehden tulisi voida kieltää teosten kappaleen valmistaminen kaupallista tiedonlouhintaa varten kirjaamalla nimenomainen kielto käyttöehtoihin

Alkuperäistä esitystä ja täydennystä tulisi tarkentaa valiokunnan mietinnössä siten, että oikeudenhaltija voi kieltää esityksen 13 b § 1 mom. tarkoittaman teoksen kappaleen valmistamisen yleiseen tarkoitukseen (niin sanottu kaupallisen tiedonlouhinnan tarkoitus) kirjaamalla nimenomaisen kiellon verkkolehden eli sisältöpalvelun käyttöehtoihin.

Tämä on perusteltua, koska sisältöpalvelun digitaaliset käyttöehdot ovat pitkälti jo nyt koneluettavissa tekoälyn avulla. DSM-direktiivin johdantokappale 18 edellyttää kiellon asianmukaisuudelta koneluettavuutta. DSM-direktiivi ei kuitenkaan määrittele sitä, mitä ”koneluettavuus” tarkoittaa.

Uutismedian liiton mukaan pienempien lehtien kyvykkyydet omaksua teknisiä metadatakeinoja ovat rajalliset. Sen sijaan ne voivat kirjata nimenomaisen kiellon asianmukaisella tavalla verkkolehden digitaalisiin käyttöehtoihin. Valiokunnan tulisi selvittää asia mietinnössään.

Alkuperäisen esityksen mukaan tekijänoikeuden rajoituksella ei tulisi olla kielteisiä vaikutuksia kustantajien liiketoimintamalleihin. Alkuperäinen esitys tai täydennys

eivät kuitenkaan ota kantaa siihen, että lehdistön resurssit ja kyvykkyyden vaihtelevat merkittävästi. Valiokunnan tulisi mietinnössään ottaa huomioon se, että lehtikustantajien resurssit ja tekniset kyvykkyydet vaihtelevat. Myös paikallisen ja alueellisen lehdistön sisältöinvestoinnit tulisi turvata ja mahdollistaa joustava kielto-oikeuden käyttäminen.

Esityksen 13 b § 1 mom. tarkoittama tiedonlouhinta yleiseen tarkoitukseen on omiaan vaarantamaan lehdistön sisältöinvestoinnit ja tekemään toimituksellisesta sisällöstä "vapaata riistaa" hyödynnettäväksi esimerkiksi tekoälyn avulla raaka-aineena uusille uutis- ja muun aineiston sisältöpalveluille.

Tämän estämiseksi on tärkeää varmistaa, että lehtikustantajilla on mahdollisuus pidättää oikeutensa kappaleen valmistamiseen tekstin- ja tiedonlouhintaan kaupallisessa tarkoituksessa mahdollisimman joustavasti haluamiaan keinoja käyttäen.

Muussa tapauksessa tiedonlouhintasäännöksen keskeisiä hyötyjiä olisivat suuret, tekoälyä hyödyntävät alustayhtiöt. Se olisi huolestuttava kehityssuunta toimitukselliselle työlle ja erityisesti hitaalle, tutkivalle journalismille, joka sitoo toimituksen resursseja ja on kallista. On tärkeää, että lehtikustantajilla on käytössä joustava oikeus pidättää oikeudet tekstin- ja tiedonlouhintaan kaupallisessa tarkoituksessa liittyvään kappaleen valmistamiseen. Se turvaa osaltaan laadukkaan kotimaisen lehdistön olemassaoloa suojaamalla sisällöntuotannon investointeja. Se on tässä yhteydessä myös paras suoja kansalaisten sananvapaudelle.

DSM-direktiivi antaa oikeudenhaltijalle oikeuden pidättää itselleen oikeuden tiedonlouhintaa kaupallista tarkoitusta varten tarvittavien kappaleiden valmistamiseen. Tämä mahdollistaa kappaleen valmistamisen oikeuden luovuttamisen yleistä tiedonlouhintaa varten sopimuksella.

Täydennyksen ehdotusta 13 b §:n 2 momenttiin sovellettaessa on voitava varmistaa sellaisten verkkojen ja tietokantojen turvallisuus ja eheys, joissa teoksia ja muuta suojattua aineistoa säilytetään

Uutismedian liiton mukaan alkuperäisen esityksen 13 b § 2 mom., joka koskee tieteellisessä tarkoituksessa tapahtuvaa tiedonlouhintaa ja siihen liittyvää kappaleen valmistamista, on perusteluineen tasapainoinen. Se ottaa niin tutkimuksen kuin oikeudenhaltijoiden perustellut intressit huomioon.

Täydennyksessä ehdotetaan 13 b §:n 2 momentissa selvennystä, jonka mukaan rajoituksen mukaisesta tekstin- ja tiedonlouhinnasta ei saa poiketa sopimuksella, eikä sitä saa estää teknisin keinoin. Lyhyen perustelun mukaan selvennyksellä varmistetaan, ettei tieteellisessä tutkimustarkoituksessa tehtyä tekstin- ja tiedonlouhintaa tarpeettomasti rajoiteta.

Uutismedian liitto katsoo, että myös tässä asiassa täydennystä tulisi valiokuntakäsittelyssä tasapainottaa, jotta perusoikeuksien (omaisuudensuoja ja tieteen vapaus) tasapaino ja DSM-direktiivin tarkoitus toteutuvat.

Uutismedian liitto pyytää valiokuntaa mietinnössään varmistamaan, että DSM-direktiivin 3 artiklan 2 kohdan ja alkuperäisen esityksen mukaisesti oikeudenhaltijat voivat soveltaa toimenpiteitä, joilla varmistetaan sellaisten verkkojen ja tietokantojen turvallisuus ja eheys, joissa teoksia ja muuta suojattua aineistoa säilytetään. Direktiivin mukaisesti toimenpiteet eivät kuitenkaan saisi ylittää sitä, mikä on tarpeen tavoitteen saavuttamiseksi.

Teosten käyttämistä opetuksen havainnollistamiseen koskevaan 14 a §:ään ehdotetut poistot on jätettävä toteuttamatta

Uutismedian liiton näkemyksen mukaan perustusvaliokunta ei ole lausunnossaan (PeVL 58/2022 vp) edellyttänyt täydennykseen kirjattua pykälämuutosta. Perustuslakivaliokunta on ainoastaan edellyttänyt sitä, että täydennyksessä tarkastellaan ehdotusta ”perusteellisesti sivistyksellisten oikeuksien näkökulmasta”. Tämän tarkastelun olisi voinut toteuttaa avaamalla sitä, miten alkuperäinen ehdotus jo ottaa tasapainoisesti huomioon eri perusoikeudet myös kansallisen liikkumavaran puitteissa. Täydennyksessä olisi riittänyt sivistyksellisten oikeuksien avaaminen ja tarkempi kirjaaminen hallituksen esityksen perusteluihin.

Täydennyksessä 14 a §:ään esitettävillä poistoilla heikennetään eri perusoikeuksien välistä tasapainoa omaisuudensuojan vahingoksi. Jo alkuperäisessä esityksessä toteutetaan DSM-direktiivin vaatima poikkeus teosten käytöstä opetuksen havainnollistamiseen direktiivin hengen ja vaatimusten mukaisesti. Alkuperäisen esityksen 14 a § paikkaa sen nykylainsäädännössä olleen katvealueen, johon suora lisensiointi esimerkiksi oppimateriaalikustantajien toimesta tai tekijänoikeuslain 14 §:n tarkoittama sopimuslissenssi eivät ole yltäneet.

Alkuperäinen esitys vastasi perustusvaliokunnan edellyttämään kansallisen liikkumavaran puitteissa toteutettuun sivistyksellisten oikeuksien huomioimiseen, ja se on myös tasapainossa toisen perusoikeuden, tekijöiden perustuslausekkeellisen omaisuuden suojan kanssa. Uutismedian liitto katsoo, että sivistykselliseen perusoikeuden suojaan kuuluu myös oikeus laadukkaisiin oppimateriaaleihin opetuksessa.

Täydennyksen ehdottama 14 a §:n 1 momentin viimeisen virkkeen poistaminen tarkoittaisi sitä, että kouluissa voisi käyttää ”opetuksen havainnollistamiseen” myös oppimateriaalikustantajien varta vasten opetuskäyttöön valmistamia koulukirjoja ja muita oppimateriaaleja sopimatta siitä kustantajan kanssa. Kysymyksessä ovat oppimateriaalikustantajien liiketoiminnan tuottamat keskeiset aineistot ja ainoa käyttötarkoitus. Täydentävän hallituksen esityksen mahdollistama ”pakko-otto” on kohtuuton ja omiaan luomaan epätasapainon perusoikeuksien välille.

Oppimateriaalikustantajien tekijänoikeuksia ja omaisuuden suojaa ei tulisi heikentää niiden ensisijaisella ja ainoalla markkinalla. Oppimateriaalimarkkinat ovat hyvin alttiita häiriötekijöille, joita ajatus ilmaiseksi käytettävästä aineistosta on omiaan pahentamaan. Muutos puuttuisi perustuslailliseen kustantajan omaisuuden suojaan. Täydennyksen poistoehdotus on erityisen vahingollinen, sillä se kohdistuu oppimateriaalikustantajien ensisijaiseen ja ainoaan markkinaan.

Täydennyksen ehdottama 14 a §:n 2 momentin sisältyneen korvausoikeuden poistaminen tarkoittaisi teosten käyttämistä ”opetuksen havainnollistamiseen”

ilman että käytöstä tarvitsisi korvata kustantajille mitään. DSM-direktiivi ei edellytä korvausoikeutta mutta se on mahdollista kansallisen liikkumavaran puitteissa. Täydennyksen perusteluiden mukaan korvausoikeuden poistaminen 14 a §:n mukaisesta käytöstä siirtäisi perusoikeuksien tasapainoa edelleen sivistyksellisten oikeuksien suuntaan perustuslakivaliokunnan toiveen mukaisesti. Pakkolisenssi ilman oikeudenhaltijoiden korvausoikeutta on merkittävä heikennys niiden asemaan. Uutismedian liiton mukaan on tärkeää, että oikeudenhaltijalla on oikeus korvaukseen säännöksen perusteella tapahtuvasta käytöstä.

Tekijöiden ja käyttäjien välisiä sopimussuhteita koskevia säännöksiä ja niiden perusteluja tulisi käsitellä jäljempänä yksilöidyllä tavalla:

Oikeutta asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen ei voi laajentaa alkuperäisessä esityksessä ilman vaikutusarviointia

Alkuperäisessä esityksessä ehdotetaan uutta 28 a §:ää, jossa säädettäisiin DSM-direktiiviin perustuen tekijän oikeudesta asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen tämän luovuttaessa yksinoikeuden tai yksinomaisen käyttöluvan teoksen hyödyntämiseen.

Uutismedian liiton näkemyksen mukaan ehdotuksen yksityiskohtaisiin perusteluihin sisältyy voimassa olevan kilpailuoikeuden vastainen kirjaus. Kirjauksen mukaan sopimuksen osapuolet voisivat tarkastella myös sellaisia kollektiivisia sopimuksia, joissa on määräyksiä korvauksen tasoista.

Syksyllä 2021 lausunnolla olleeseen esitysluonnokseen sisältyi tältä osin selkeä kirjaus: *“Kun on kysymys yritysten ja yksityisten elinkeinon harjoittajien välisistä kollektiivisista sopimuksista, esimerkiksi palkkioita määrittävistä puitesopimuksista, voivat tällaiset sopimukset olla kilpailuoikeuden vastaisia. Tekijänoikeuslain säännöksillä ei ole mahdollista vahvistaa käytäntöjä, jotka olisivat kilpailuoikeuden vastaisia. Sopimuksen osapuolet eivät voi näin ollen kilpailuoikeuden vastaisesti tarkastella kollektiivisia sopimuksia, joissa on määräyksiä korvauksen tasoista.”*

Tekijäfoorumi on 31.10.2022 lisälausunnossaan sivistysvaliokunnalle esittänyt, että kollektiivinen sopiminen tulee mainita tekijänoikeuslain tulevassa 28 a §:ssä tapana määrittää asianmukainen ja oikeasuhteinen korvaus. Foorumin pyyntö perustuu Euroopan komission 29.9.2022 antamaan tiedonantoon suuntaviivoista (2022/C 374/02), joiden mukaan komissio ei puutu yksinyrittäjien tietyissä olosuhteissa kollektiivisesti neuvottelemiin sopimuksiin kartelleina. Tekijäfoorumi pitää ehdottoman tarpeellisenä, että kollektiivinen sopiminen tunnustetaan lain valmistelutekstien ohella myös lain tasolla tekijöiden ja taiteilijoiden neuvotteluasemaa parantavana mekanismina.

Uutismedian liitto katsoo, että ennen kuin kollektiivisesta sopimisesta voidaan kirjata Suomessa mitään lakiin tai perusteluteksteihin, tulee mahdollista kirjausta

edeltää perusteellinen vaikutusarviointi laillisen kollektiivisen sopimisen edellytyksistä voimassa olevassa kilpailuoikeudessa. Tämä arviointi on opetus- ja kulttuuriministeriössä sivuutettu alkuperäistä esitystä ja täydennystä valmisteltaessa kokonaan. Edellä mainittu komission tiedonanto ei poista tarvetta vaikutusarvioinnin tekemiselle. Sen sijaan se Kilpailu- ja kuluttajaviraston tulkinnan mukaan korostaa tarvetta vaikutusarvioinnin tekemiselle. Komission tiedonanto ei ohita etusijajärjestyksessä kilpailuoikeutta eikä johda kilpailulain muuttamiseen.

Tekijän oikeus selvitykseen teoksen hyödyntämisestä (30 a §) tulisi rajata niin, että kertakorvauksella sovitusta käytöstä ei olisi annettava selvitystä

Valiokunnan tulisi mietinnössään liittää alkuperäisen esityksen 30 a §:n perusteluihin maininta esimerkkitilanteista, jotka tyypillisesti jäisivät raportointivelvoitteen ulkopuolelle esityksen kriteerien täyttyessä. Tällaisena esimerkkinä tulisi mietintöön kirjata tavanomainen lehdistön toiminta, joka jäisi raportointivelvollisuuden ulkopuolelle. Perusteita ovat hallinnollinen taakka ja yksittäisten tekijöiden panoksen vähäisyys suhteutettuna sanomalehden kokonaisuuteen.

Lukuisia erilaisia teoksia sisältävä lehtijulkaisu, jonka sisältöön, käytettyyn analytiikkaan ja muuhun teknologiaan liittyy useita eri alojen ammattilaisia toimittajien ja valokuvaajien lisäksi, eroaa merkittäväällä tavalla esimerkiksi kaunokirjallisesta teoksesta tai musiikkikappaleesta. Esityksen 30 a §:n soveltaminen lehdistön toimintaan olisi omiaan lisäämään lehtikustantajien kuluja ja synnyttämään uusia raskaita prosesseja.

Esityksen perusteluissa todetaan (s. 100), että velvollisuus säännölliseen selvitykseen ei koskisi kertaluonteisia käyttötilanteita, joissa teoksen käyttöoikeus on luovutettu kertakorvauksella.

Esityksen 30 a § 2 momentissa todetaan, että selvityksen antamisvelvollisuuden laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon muun muassa kunkin alan erityispiirteet ja käytännöt, työehtosopimukset sekä olemassa olevat raportointikäytännöt, selvityksen antamisesta aiheutuva hallinnollinen rasitus sekä kaikki muut asian arviointiin vaikuttavat seikat. Perusteluissa todetaan (s. 101), että kyse on yleislausekkeen luonteisesta säännöksestä, johon olisi sovellettava laajaa kokonaisarviointia, ja viime kädessä velvoitteen sisältö perustuisi tapauskohtaiseen harkintaan.

Valiokunnan tulisi myös kiinnittää huomiota siihen, että raportointitietojen liikesalaisuuksien korkea suoja varmistetaan mietinnössä.

Oikeudenluovutuksen peruuttaminen (30 b §) tulisi olla mahdollista vain silloin, kun teosta tai teossarjan teosta ei ole lainkaan hyödynnetty

Valiokunnan tulisi lisätä mietinnössään alkuperäisen esityksen 30 b §:n 1 momenttiin tai sitä koskeviin perusteluihin kirjaus, jonka mukaan tekijän peruutusoikeus koskee vain tilanteita, joissa teosta tai saman teossarjan teosta ei ole lainkaan hyödynnetty. Se vastaisi selvemmin DSM-direktiivin sanamuotoa ja tarkoitusta. Oikeuksien peruminen osittain olisi lisenssinsaaajan kannalta kohtuutonta.

Peruutusoikeuden kohdalla tulisi huomioida eri toimialojen erityispiirteet ja käytännöt. Esimerkiksi lehdistön toimituksellisissa prosesseissa teoksista syntyy

usein käytännössä ainakin muutamia eri versioita (esimerkiksi lehtiartikkelit ja uutiskuvat). Kuitenkin niistä käytännössä lopulta yleensä vain yksi versio julkaistaan lehtijulkaisussa.

Toimitustyössä lehtiartikkelista voi syntyä esimerkiksi seuraavat versiot: (free-lancer) toimittajan lehdelle lähettämä versio, toimitussihteerin tai toimituspäällikön muokkaama versio ja vastaavan toimittavan viimeistelemä versio, joka julkaistaan lehdessä. Toimittajalla ei voi olla oikeutta peruuttaa oikeudenluovutusta oman, ensimmäisen version eikä toisenkaan version osalta.

Tekijällä ei tulisi olla peruutusoikeutta lainkaan prosessin yksittäisiin julkaisemattomiin versioihin esimerkiksi lehtiartikkeleista tai valokuvista.

Uutismedian liitto korostaa, että myös työsuhteessa työnantajan on voitava päättää teoksen julkaisemisesta. Esimerkiksi vastaava toimittaja voi, ja vain hän voi, päättää siitä, että lehtiartikkelia ei julkaista. Syyt siihen, että teosta ei julkaista, voivat olla moninaisia. Tällaisessa tapauksessa teos on kuitenkin käynyt läpi vastaavan toimittajan harkinnan, jonka voidaan katsoa toimituksellisessa prosessissa rinnastuvan teoksen hyödyntämiseen. Työsuhteisen tekijän rinnakkainen teoksen tai teosversion käyttö voi olla myös työsopimuslain tarkoittamaa kilpailevaa toimintaa.

Esityksen 30 b §:ssä on kyse huomattavasta puuttumisesta sopimusvapauteen, mistä aiheutuu oikeudellista epävarmuutta lehdistölle ja myös muille toimialoille.

Verkkosisällönjakopalvelut (6 a luku)

Lehtikustantajilla tulisi olla lähioikeuden perusteella oikeus edellyttää sosiaalisen median yhtiöiltä vastuullista toimintaa ja tarvittaessa puuttua lähipiiriä laajempaan lehtijulkaisujen käyttöön sosiaalisessa mediassa.

Lehtikustantajan suoja tulisi lisätä 55 m §:ssä (Soveltaaminen eräisiin lähioikeuksiin) listattujen lähioikeuden suojien joukkoon, jotta myös lehtikustantajilla olisi yksiselitteinen oikeus edellyttää sosiaalisen median yhtiöiltä vastuullista toimintaa ja tarvittaessa puuttua somen käyttäjän lähipiiriä laajempaan lehtijulkaisujen käyttöön sosiaalisessa mediassa.

Muutos voidaan toteuttaa seuraavasti (täydennys **tummennettu ja alleviivattu**):

*Mitä tässä luvussa säädetään teoksesta, sovelletaan myös 45, 46, 46 a ja 48 §:ssä, 49 §:n 1 momentin 2 kohdassa ja 49 a §:ssä **sekä 50 §:ssä** tarkoitettuun lähioikeuden suojan kohteeseen.*

Täydennyksellä voidaan varmistaa myös lehtikustantajille mahdollisuus tulevaisuudessa neuvotella lehtikustantajan lähioikeuden nojalla sosiaalisen median palveluntarjoajayhtiöiden kanssa lehtijulkaisujen käytöstä erilaisissa some-palveluissa.

Kysymys on tärkeästä keinosta vahvistaa lehtikustantajien tulevaisuuden neuvotteluasemaa erityisesti suhteessa globaaleihin sisällönjakopalveluiden alustayrityksiin.

DSM-direktiivin lista ”oikeudenhaltijoista”, joilla on oikeus edellyttää vastuuta sosiaalisen median palveluntarjoajilta, tulisi ymmärtää niin, että lehtikustantajat ja lehtijulkaisujen suoja ovat mukana. Näin on myös osa EU-maista, kuten esimerkiksi Tanska, tehnyt. DSM-direktiivi ei lisäystä myöskään kiellä. DSM-direktiivin tavoitteena on edistää lisensointimarkkinoiden kehittymistä oikeudenhaltijoiden ja verkkosisällönjakopalvelujen tarjoajien välillä (johdantolause 61).

Mietinnössä tulisi avata uuden parodiapykälän (23 a §) tavoitteita selkeämmin ja varmistaa tekijänoikeusjärjestelmän yleinen hyväksyttävyys ja tasapaino

Yksityiskohtaiset perustelut on kirjattu alkuperäistä esitystä käsittelevään Uutismedian liiton sivistysvaliokunnalle 17.5.2022 antamaan lausuntoon.

Uutismedian liitto ry

Jukka Holmberg
liittojohtaja

Ismo Huhtanen
lakiasiaintohtaja

Uutismedian liitto on sanomalehtien, kaupunkilehtien ja muiden yksityisten uutismedioiden julkaisijoiden toimialajärjestö. Uutismedian liitto on media-alan yhteistä edunvalvontaa hoitavan Medialiiton suurin jäsenjärjestö.